

A IV. ker. kegyesrendű főgymnasium részéről beküldetett:

Ú t k ö z b e n.

— Novella. —

Irta: *Szinnyei Ferencz*, VII. o. t.

Vége volt az egyetemi előadásoknak, oszolni kezdtünk. Magam is haza utaztam szülővárosomba, de korántsem azzal a szándékkal, hogy ott töltssem a vakációt, hanem csak meg akartam magam mutatni otthon, hogy lássák, milyen kevéssé ártott a szellemi táplálkozás testi egészségemnek. (Jó anyám ugyanis aggódott már miattam, hogy „agyontanulom“ magam.)

A vakáció egy részét utazással akartam tölteni, de nem vasuton, se más közlekedési szerszámon, hanem az utazásnak ősz eredeti módját kísértettem meg, a mit vulgó úgy hívnak, hogy: *per pedes apostolorum*. — Elhatároztam, hogy könnyű málhával bejárom megyénk egy részét.

A vasuton való utazást nem szeretem. Az csak olyankor jó, ha hirtelen, vagy messze akar utazni az ember. De ha megutálta a főváros fülledt levegőjét, megunta a sok tudományval való foglalkozást, meg az embereknek azt az osztályát, melyben folytonosan mozog és a természetet akarja élvezni a maga őseredetiségében, ki akarja szellőztetni a fejét, tapasztalatokat akar gyűjteni és a néppel közvetlenül érintkezni, akkor nem ül vasutra, hanem gyalogszerrel indul neki a világnak. — És hogy az ilyen utazásban mennyivel több a poézis, az üdítő hatás és hogy mennyivel nagyobb öröme telik az embernek benne minden más utazásnál, talán felesleges volna fejtegetni.

De nem akarok én itt referálni úti tapasztalataimról, élményeimről s más efélétről. Kit is érdekelne az ilyen? Az előttem oly kedves, poétikus kalandozás mások előtt igen prózainak és untatónak tűnnek fel; azért csak egy epizódot fogok elmondani, a mi útközben történt velem. Egy nemes, derék emberről fogok szólni.

* * *

Az est leszállott. Nyugaton piros volt még az ég alja, a piros háttéren egy-két fának, meg kútgémnek sötét alakja tűnt föl a homályban. Gyorsan haladtam előre a poros országúton, hogy elérjem X. falut. Itt akartam az éjszakát tölteni.

Mikor végig mentem a falu főutcáján, már besötétedett. A kocsmát nem kellett soká keresnem, mert a kurjongatás és hegedüzcinczogás útbaigazított. Beléptem az ivóba. Az asztalokat borozók foglalták el. Ektelenül rikoltoztak és danoltak egy zörgő czimbalom és egy szál hegedü kísérete mellett. Oda-

léptem a söntéshez, a hosszú szakállu öreg zsidó korcsmáros megkérdezte, hogy mi tetszik?

— Van külön szobája?

— Van-e külön szoba? ... Jaj, az éppen nincs, kérem alásan, de tetszenék talán itt az ivóban helyet foglalni a tekintetes úrnak?

— Itt nagyon zajos vendégek vannak.

— Oh kérem, ezek kilenc-tíz óra után többnyire eltakarodnak, vagy kidobálják egymást.

— Nincs itt valami uraság a közelben?

Azt gondoltam, hogy ott nyugodalmasabb éjjeli szállást kaphatnék, elhálnék akár a cselédházban.

Láttam, hogy az öreg huzódozik a felelettől; persze elszalasztana egy vendéget. Jónak láttam pénztárcámhoz folyamodni.

— Hogy van-e itt valami uraság? Oh igen, „nagyságos úr“. Van itt közel, száz lépésre a falutól egy kastély, a nagyságos Bernáth báró úré. Az igen szives egy úr, igen szives, a nagyságos urat bizonyosan szivesen fogja látni.

Kikisért az utczára és megmutatta az irányt. Sokszor hallottam emlegetni a Bernáth-nevet. A bárót különcznek, elzárkózott, furesa embernek mondták. Most kedvem kerekedett megismerkedni vele.

Tíz percz alatt elértem a kastélyt, illetőleg a parkot. A rácsos vaskapu még nyitva volt, de valami kapusféle ember ott csörgött már a kulcsokkal.

— Jóestét. Beszélhetek a báró úrral?

— A báró úr itthon van. Csak tessék erre egyenesen ...

Elindultam a kavicsos úton. A kapus nem igen bizhatott bennem, mert sietett becsukni a kaput, aztán szaporán utánam lépkedett.

A kastély nagy, tömör épület volt oszlopos tornáczczal. Egy inas elkisért a báró dolgozószobájáig, aztán távozni készült.

— Jelentsen be, kérem, a báró úrnak.

— Csak tessék besétálni, nálunk nem szokás a vendéget bejelenteni.

Kopogtam és benyitottam. A báró olvasott valamit. Felpillantott, aztán gyorsan felállt és odajött hozzám. Magas, athlétatermetű férfi volt, hosszú deres szakállal tisztos jelleget adott arcának. Bő vitorlavászon ruha volt rajta.

Bemutattam magam és néhány szóval megmagyaráztam szokatlan látogatásom okát.

Derült arcczal nyujtott kezét.

— Isten hozta minálunk, fiatal barátom, engedje meg, hogy így szólítsam. Érezze magát otthonosan ... Látja, hogy örülök a vendégnek.

Hangja szinte ellentétben állott hatalmas alakjával: lágy

tenorhangon beszélt. A báró megjelenése kellemesen hatott rám, minden zavaramat eloszlatta. Csengetett. A belépő inasnak megparancsolta, hogy vigye podgyászomat a vendégszobába és a szobát is hozza rendbe.

— Nálam bizony ritka a vendég, — mondta aztán felém fordulva, — de üljön le, kérem, sohase szerénykedjek. Hát persze az ilyen magamforma vén bolondot ki az ördög látogatná meg. De nem is csoda, unalmas ember vagyok. Hát ön utazgatik, a mint mondta, még pedig gyalogszerrel. Igen helyesen cselekszik. Én is így tettem fiatal koromban nem egyszer. Hiszen csak így ismeri meg az ember a természetet, pedig a természet megérdemli, hogy megismerjük.

— Valóban örülök, hogy méltóságod is . . .

— Kedves barátom, hagyjon békét annak a czimezgetésnek, sohase szerettem. Szólitson önnek, vagy akárminek, nem bánom, csak ne czimezzen agyba-főbe és ne udvariaskodjék. Az udvariaskodás megöljöje az őszinteségnek. E nélkül pedig semmit se ér a diskurálás.

— Legyen úgy, a mint ön parancsolja, habár kissé nehezemre fog esni a dolog Külömben a fogadtatás felbátorit. Valóban — s ezt nem udvariasságból mondom — sehol első látogatás m alkalmával ilyen jól nem éreztem magam. Az ön szivessége és jóindulata meglep és jól esik.

— Meglepte önt? Ugy-e ön ebből a megyéből való?

— Igen, ebből.

— Ugy-e ön más embernek képzelt engem? — mondta mosolyogva. — Sokat hallotrólam, nemde? Hogy kiállhatatlan, excentrikus vén bolond vagyok, hogy az embergyűlölés a fő foglalkozásom, meg más efféléit . . . szóval, hogy a vén Bernáth Ödönnek hiányzik egy kereke? No ugy-e, hogy ugy hallotta?

— Nem leszek udvarias, mert ön megtiltotta, azért bevallom őszintén, hogy biz én mindezt hallottam s mi tűrés-tagadás, el is hittem.

— Helyes! Ezt már szeretem. Csak őszinteség, ez a fő dolog. Lássá, ezt az állatoktól tanultam, mert azok őszinték, sokkal őszintébbek, mint az emberek.

Az inas belépett és jelentette, hogy a szoba készen áll.

Talán kedve volna egy kicsit letisztázni magáról az úti port?

— Bizony, azt szeretném.

— Ugy, ugy, csak otthonosan. Nemsokára vacsorálunk. De nehogy kicsipje magát! Nincs itt asszony, engem pedig meg nem hódít semmiféle toilette-el.

Nevetve kísért az ajtóig.

A vacsoránál aztán ismét találkoztunk. Barátságos kis szobában volt terítve. (A nagy ebédőt, mint a báró mondta, nem használják).

Az izletes vacsora három fogásból állott kétféle pompás borral. Vacsora közben sokat beszélgettünk. A báró őszintesége, barátságos modora teljesen felbátorított s egész tűzzel kezdtem fejtegetni terveimet, törekvéseimet. Komolyan hallgatótt s néhányszor közbeszólt és meglepett kiváló tudományról tanuskodó megjegyzéseivel. Mikor elvégeztem beszédemet, megfogta kezemet és megszorította.

— Kedves barátom, beszédjéből megismertem önt. Higyje el, hogy ha nem is szeretem az embereket s szívesebben időzöm az állatok között, van egy kis emberismeretem. Igen meglepett és őszinte örömet keltett bennem az ön józansága, komoly törekvése, becsületessége és életfelfogása. Adja Isten, hogy a milyennek önt beszédjéből megismertem, olyan legyen valóban is, a miről különben nem kételkedem.

Altalában nem szeretem az embert, de ha derék embert találok a sok hitvány közt, annak aztán őszintén örülök. — Ön önt meglehetősen megismertem, ismerjen meg ön is engem egy kisé. Majd elmondok egyetmást a magam életéből . . . De ön fáradt lehet s talán jobb szeretne lefeküdni?

— Ellenkezőleg. Egy cseppet se vagyok fáradt, már ki-pihentem magamat. Igen kérem, beszéljen, báró úr.

— Jó, tehát ön kész a beszélgetést folytatni. Majd ki-megyünk a verendára, igen kellemes este van.

Kimentünk a verendára, mely a kastély másik oldalán volt. Az inas két kényelmes karosszéket és két kis asztalt hozott ki.

— Szokott ön theázni? Mert én nyáron is theázom.

— Szoktam. Nagy barátja vagyok.

Az inas a theásészéket és kannákat a kis asztalokra helyezte, aztán magunkra hagyott bennünket.

Kellemes nyári éj volt. Holdujtság lévén, a hold sem világított s így sűrű homály borult a parkra, egymásnak arczát is csak szivarjaink veres fényénél pillanthattuk meg olykor-olykor. A parkban langyos melegség és virágillat áradt szét. A veranda közelében tücsök czirpelt, a nyári éj ez apró muzsikusa fáradhatatlanul fujta, hogy később már nem is hallottuk a hangját, úgy megszoktuk, pedig nem hallgatott el . . .

— Azt ígértem önnek, hogy egyet-mást elmondok életemből, hogy legalább megismerje egy kisé a vén Bernáthot, a kinek olyan passzióval költik bolond hírét s olyan sokféle ostobaságot beszélnek róla, hogy mikor az ő füléhez is eljut, elcsodálkozik az emberi ész bámulatos költői tehetségén . . . Lehet, hogy ha végighallgat, azt gondolja, hogy bizony „van egy kis igaz a dologban“, Bernáth valóban hőbortos ember. Lehet, hogy . . . De elvégre is a gondolatszabadság senkitől el nem vitázható. Ha másnak nem is, de gondolatainak mindenki igazán korlátlan ura és a gondolatok birodalma hatalmas; büszke lehet mindenki, hogy egy birodalomnak ura,

gondolatai birodalmának . . . De elkalandozom tárgyamtól . . . Tehát főbb vonásaiban elmondom önnek életem folyását, elmondok egyes epizódokat, melyekből aztán következtetést vonhat s helyes ítéletet alkothat magának rólam.

Azon kezdem, hogy anyámat nem ismertem, születésem után egy évvel halt meg. Talán az anyai szeretet nélkülözése vetette meg alapját bennem a komolyságnak. Kis gyerek koromban is komoly, elvonuló voltam. Apám nem igen törődött velem, egész nap olvasott, dolgozott, tanulmányaiba merült. Tőle örököltem a tudományok iránti vonzalmamat s a kutató szellemet. De a nagy természet bálványozása sohasem engedte meg, hogy szobámba zárkózva napokig abstract problémákat feszegessem s ezért kutató, fürkésző szellemem ellenére nem lettem szobatudós, poros könyveket bűvő filozofus. Már mint kis gyermek, nagy hajlandóságot éreztem a természet iránt, de legjobban az állatokat szerettem. Órák hosszat elbolyogtam a földeken, mezőkön, meg az erdőben. Figyelemmel vizsgáltam a hangyakolóniák nyüzsgését, meglestem a madarakat, a mint kicsinyeiket etetik, füttyölnek, dalolnak. Felmásztam a fákra a fészkek után, de nem, hogy szétromboljam, vagy a tojásokat kiszedjem belőlük, hanem hogy gyönyörködhessem a kedves apró fiókákban, ahogy csipognak, tátogatják csőreiket, ahogy összebújnak. Olykor meglestem egy őzet vagy szarvast s csak úgy repesett a szívem a szép, karcsu állatok láttára. Élénk figyelemmel kísértem minden mozdulatukat, míg valamely zajra el nem tűntek a sűrűben. — Vagy a patakban, meg a tóban a halakat nézegettem, gyönyörködtem ficzkándozásukban, fürge mozdulataikban. — Ha nem kóboroltam, akkor a házi állatokkal mulattam odahaza. A lovakat, kutyákat s a többi állatot kényeztettem, simogattam, ettettem, szóval ugyancsak kedvükre tettem mindig. De mondhatom, hogy ragaszkodtak is hozzám és ismertek mind. S ez az állati hűség és ragaszkodás olyan jól esett nekem. Volt egy szép, nagy kutyám, evvel is órák hosszat eljátszottam. Néztem nagy, okos szemeit s szinte vártam, hogy megszólal; beszéltem hozzá, s az úgy bámult rám az ő változatlan komolyságával, mintha értene s bizonyára értett is.

A milyen határtalanul szerettem az állatokat, éppen olyan hevesen fogtam pártjukat. 7—8 éves koromban szokatlanul fejlett és izmos gyermek voltam s erőmnek ugyancsak hasznát is vettem. Valóságos réme voltam a velem egykoru parasztyerekeknek. Ha rajtakaptam őket, hogy fészket bántanak, madarat fognak léppel, vagy ütnek, kínoznak bármilyen állatot, lett légyen az a legkisebb rovar, nekik mentem és úgy elpáholtam őket, hogy bőgve futottak szét. S ez sokszor megtörtént, úgy, hogy végre valóságos réme lettem a gazoknak s ha messziről láttak, már eliramodtak. Tény az, hogy nem mertek annyi gonoszságot elkövetni kedvenceim ellen.

A szenvedő állat mindig végtelen részvétet keltett bennem s megvallom több részvétet, mint a szenvedő ember. Ha gyereksírást hallottam, fel se vettem, de ha egy kutyát hallottam fájdalmasan szűkölni vagy vonítani, oda siettem és lehetőleg segítettem rajta.

És ez a szenvedélyem nem lohadt. Mikor felkerültem a városba tanulni, itt is az állatoknak éltem szabad óráimban, azokat tanulmányoztam, azokkal mulattam. Mindig volt egy-egy kedves állatom, egy szép kutya, egy kis macska, madár, mókus, vagy más kisebb állat. Pajtásaimat egészen elhanyagoltam. Ki is nevettek és elneveztek „féleszü bárónak“, „menaszéria-tulajdonosnak“, mit tudom még minek, persze csak a hátam mögött, mert egy-kétszer kaptak tőlem néhány ökölcsapást s aztán félték tőlem, mint falun a parasztgyerekek. — Az állatoknak itt is hű pártfogójuk voltam. Pajtásaimnak is nem egyszer meggyült velem a bajuk, mikor kegyetlenek voltak az állatokkal. Nem kellett nekem egyéb, csak azt láttam legyen, hogy valamelyik egy légynek kiszaggatja a szárnyát, vagy egy kaszás póknak a lábait, hogy lássa, mint kaszálnak, rángatóznak, ezért az illető keményen meglakolt.

Egyszer, tudom, télen egy kocsist láttam, a ki ütötte a lovait. A csuszós talajon nem bírták lejtőn felfelé huzni a terhes szekeret, hát a gazember ostornyéllel állt nekik és verte agyba-főbe a szerencsétlen állatokat. — Bennem felforrt az epe.

— Mit üti azokat a lovakat? Láthatja, hogy nem tudnak indítani! Minek rakta meg annyira azt a szekeret?

— Fogja be a száját az úr! Ezek az én lovaim, tehetek velük, a mit akarok!

Azzal megint elkezdte ütlegelni a lovakat. Ekkor szó nélkül odaugrottam, dühösen kicsavartam az ostort a kezéből és darabokra törtem. Ekkor nekem jött, de én már akkor nagyobb diák voltam s rendkívüli izomerőm volt, letepertem a földre és elkezdtem verni az öklömmel úgy, hogy ott maradt a földön. Persze volt belőle egy kis kellemetlenségem: fájdalomdíj etc., de lelkemre mondom, nem sajnáltam.

S minél jobban megismertem az embert, minél többet tapasztaltam, annál jobban szerettem az állatot. Meg aztán az emberek nem is szerettek különcz magamviseléséért, kinevettek, kigúnyoltak. Az állatok pedig kezdettől fogva jó barátaim voltak, szerettek, ragaszkodtak hozzám.

És higyeje el, sokat, igen sokat lehet tanulni az állatoktól, melyekben sok nemes vonást találhatunk, sokszor többet, mint egy emberben.

A ember elbizakodottan, megvetően tekint az állatra: „hisz annak nincs esze,“ „nincs lelke!“ Az állat csak arra való, hogy az embert szolgálja s ezért ütleg, rossz bánás a jutalma; kínozzhatják, megölhetik, mert „hiszen csak állat.“

Ezzel a nyomorult felfogással küzdöttem én lelkem egész erejével és ennek ellentmondtam mindenkor. — Az állatnak éppen úgy vannak érzelmei, mint az embernek, és sokszor nemes érzelmei, éppen úgy van akarata (a mi az ösztöntől sokszor élesen megkülönböztethető), épp úgy vannak észbeli tehetségei kisebb-nagyobb mértékben, az által éppen úgy érez, mint az ember, éppen úgy szenved, ha baj éri. Erzéseit és érzelmeit ki tudja fejezni, meg tudja magát értetni a rokon állatokkal.

Mi jögon veti meg az ember, mi jögon kínozza az állatot? Hiszen maga is csak állat, csakhogy tökéletesebb a többinél, de sokszor állatiasabb, mint maga az állat. Észbeli tehetségeire büszke, pedig a legtöbbnek nincs oka rá. Az állatban csak az állatot látja s nem veszi észre a nemesebb vonásokat s magát felsőbb lénynek érzi, ki távolról sem hasonlítható az állathoz, pedig nagyon sok „állat van az emberben.“ Ugyan mi a különbség a sárban fetrengő holtrészeg ember és a disznó közt? mi különbség van az emberevő és a vadállat közt? . . . Sokat beszélhetnék erről, de lássa, eltértem a tárgytól. Önt untatni fogja áradozásom, de higyeje el, oly jól esik, ha elmondhatom még egyszer, a mit ezerszer hangoztattam már, a mi annyira össze van forrva életemmel, a mi azoknak mintegy alapját képezi . . .

Azonban folytatom elbeszélésemet. — Az egyetemen orvostudományokat, zoológiát és filozófiát hallgattam, aztán külföldön is utaztam sokat. Voltam Német-, Angol-, Francia- és Olaszországban, sőt tettem egy hosszabb utazást Kis-Ázsiában és Egyiptomban is. Magyarországot nem is említem, mert azt már diákkoromban beutaztam. Utazásaimban, tán mondanom se kell, hogy érdekes tapasztalatokat tettem az állatéletet illetőleg is s az állatvédelem eszméje mind erősebb gyökeret vert bennem.

Mikor utazásaimból hazakerültem, apám beteges, eltörődött ember volt már s most egyszerre elkezdett velem foglalkozni s elhatározta, hogy megházasít. Mintha érezte volna közeledő végét, olyan lázas sietséggel sürgette a dolgot és csakhamar ki is szemelt számomra egy leányt, kit ő is ismert, a szomszéd baronesst.

Én, az igazat megvallva, nem sokat törődtem a dologgal. Egészen természetesnek találtam, hogy megházasodjam, apámnak is kedvére akartam tenni, hát eljártam a szomszédos kastélyba. Már az eljegyzést is meg akartuk tartani, mikor egy váratlan incidens meghiúsította az egész dolgot. — Röviden elmondom. — Egy este hazafelé tartottam valami nagyobb sétából, mikor hátam mögött kocsirobajt hallok. A robaj gyorsan közeledik. Hátrafordulok s látom a homályban, hogy két megbokrosodott ló eszeveszetten vágat egy hintóval. A katasztrófa csakhamar bekövetkezett, a kocsi felfordult s elesett a két

ló is. Odafutottam s ügyet se vetve a kocsira és inasra, kiknek semmi bajuk se történt, a lovakat kezdtem vizsgálni. Egyik fájdalmasan nyerített, el volt törve a lába, ezenkívül mind a kettő zuzódásokat szenvedett. Míg én a lovak sebeit néztem, a bennülőt kisegítették a kocsiból; rövid szóváltás után az inással eltávozott... És tudja-e, ki volt a hintóban: a baroness, az én jövődöbéli menyasszonyom. Önnek tán hihetetlennek tetszik a dolog, pedig természetes az egész. A sebesült állatok iránt érzett heves részvétem mindent megmagyaráz. Nem gondoltam semmivel, csak a két szegény állattal, a homályban a kocsit nem ismertem fel, a két cseléd se engem. Szóval ignoráltam a kisasszonyt. Ezt persze megtudta, roppantul megharagudott rám, a min nem is csodálkozom s nem is fogadta el látogatásomat. Vége lett a házasságnak. Ezt se bántam, nem nagy vonzalmat éreztem a leány iránt...

Apám nemsokára megbalt s a magam urává lettem, szabadon rendelkezhettem nagy vagyonom felett. Kevéssel ezután ismét házasságról kezdtem gondolkozni. Megismerkedtem egy szép polgárleánnyal, hogy miképpen, az mellékes. Sokszor eljárógattam hozzá látogatóba. A városban lakott szüleivel a saját házukban. Volt egy szép, nagy kutyája, melyet igen kedveltem, ez a kutya akadályozta meg házasságomat... Egyszer, mikor ismét a városba kocsiztam, a folyó partján megpillantottam egy embert, a mint egy kutyának a nyakára követ kötött. Rögtön megállítottam a kocsit és odaléptem hozzá

— Mit csinál azzal a kutyával?

— Hát belóditom a vízbe. Nekem így parancsolták.

Megismertem menyasszonyom szép, fekete kutyáját. Az állat bizalmasan dörgölődött hozzám, mintha tudná, hogy megszabadítom.

— Ki parancsolta ezt? Ki adta magának a kutyát?

Az ember megijedt egy kissé és elmondott mindent részletesen. Megtudtam tőle, hogy a kutya egy másikkal dulakodva összetaposta menyasszonyom gyönyörű rózsáit, még a karókat is kidöntögette. Ezért úrnője, ki imádta rózsáit, anyyira feldühödött, hogy haragja hevében kegyetlenül megakarta bosszulni a rombolást; elhivatta azt az embert s megparancsolta neki, hogy fojtsa vízbe a kutyát. S meghagyta, hogy várjon addig, míg ő is utána jön, hogy szemtanuja lehessen a vízbefojtásnak.

Tudtam, hogy a leánynak indulatos természete van és ez bosszantott is nem egyszer, de ilyen barbárságra nem tartottam képesnek.

Vonzalmam haraggá változott. Mindent meg tudtam volna neki bocsátani, csak ezt nem. Egy szegény védtelen állatot néhány hitvány rózsáért megölni! Beláttam, hogy én, ki

rajongok az állatokért és védem, kimélem őket, nem lehetek férje ennek a leánynak.

Messziről megpillantottam ekkor, a mint világos ruhájában a folyó felé sietett.

Odafordultam az emberhez s egy bankjegyet adtam neki.

— Mondja meg a kisasszonynak, hogy a kutyát nem fojtotta a vízbe, mert Bernáth Ödön br. nem engedte meg, érti? Mondja meg, hogy a kutyát megtartom magamnak, az árát is kifizetem nekik, ha eljönnek érte a kastélyomba.

Ezzel a kutyát feltétem a kocsimba s hazahajtottam. A leányt nem láttam többé . . .

Ezután nem gondoltam többé a házasságra. Feláldoztam az állatok kedvéért s most azt mondom, hogy talán jobb is így. Igaz, hogy néha hiányzik az asszony, de már úgy megszoktam az agglégénységet, hogy nem óhajtom a családi életet. Unalomról pedig szó sincs. A megelégedés és a jó kedély se hiányzik; nem panaszkodhatom.

Ezentúl az én barátaimnak, az állatoknak éltem, és az állatvédelem eszméjének megvalósításáért küzdöttem folytonosan. Dolgoztam, irtam. Czikkeimmel, melyek ujságokban, vagy röpiratok alakjában jelentek meg (álnév alatt), az állatvédelem eszméjéért küzdöttem; az állatok felhasználását, okszerű, humánus felhasználását, azoknak eltartását fejtegettem saját tapasztalataim alapján. De nemcsak beszéltem, hanem tettem is. Első sorban a magam birtokán kezdtem meg működésemet. Itt nem ment nehezen, mert mint a birtok ura, parancsolhattam. Intézkedéseket tettem az állatvédelem érdekében s parancsaim megszegői ellen kiméletlen szigorúsággal léptem fel. Eljárásomnak csakhamar meglelt a maga üdvös eredménye. Az állatokkal való durva bánásmód, az állatok túlterhelése, elcsigázása teljesen megszűnt és ispánjaim, meg eselédjeim maguk is belátták, hogy igazam volt. És az én lovaimat, szarvasmarháimat, meg a többi állatot megnézheti akárki: épek, erősek, munkabírók mind. Az állatállomány eladásából befolyó jövedelem megkétszereződött s ezt a jó bánásmódnak köszönhetem.

Ezzel természetesen nem elégedtem meg, hanem birtokomon kívül is iparkodtam küzdeni az állatvédelem eszméjéért.

Kezdtém ezen a falun. Eleinte egyes gazdákkal beszéltem a dologról, tanácsokat adtam nekik, figyelmükbe ajánlottam az állatokkal való jó bánást; aztán vasárnap délutánonkint a falu iskolájába hívtam össze a gazdák nagy részét és itt formális előadásokat tartottam nekik az állatokról, azoknak fontosságáról, hasznáról, melyet az embernek hajtanak, s a melyért megérdemlik, hogy jól bánjunk velük. Ilyenformán persze az ő észjárásukhoz alkalmazkodva, nem szüntem meg buzdítani őket az állatok védelmére. És örömmel tapasztaltam, hogy fáradozásom nem volt hiábavaló.

A gazdák tényleg humánusabban kezdtek bánni állataikkal, aztán tanácsaimat is megfogadták, melyeket nekik az állatok táplálásáról s már efféléről adtam. Aztán látták, hogy az én birtokomon milyen kitűnő karban vannak az állatok, a mire különben magam is figyelmeztettem őket.

E közben építtettem birtokomon egy kis kórházat a beteg állatok számára s egy ügyes állatorvost bíztam meg a vezetéssel, különben az állatgyógyászathoz magam is jól értek. Itt gyógyítottam ingyen a falubeli beteg állatokat is és nem hagytam holmi ostoba szerekkkel azokat még jobban elrontani. Sikereimen felbuzdulva most már a környék falvait is bejártam s fáradtam, jártam, beszéltem folytonosan, nem pihenve és meg nem únva a dolgot.

Díjakat tűztem ki, a melyeket azok a gazdák kaptak, kikről bebizonyult, hogy a leghumánusabban bántak állataikkal, s kik a legtökéletesebb alkotású, legjobb karban levő állatokat tudták felmutatni. A kórházat jóval meg kellett nagyobbítani, mert a környékbeli is elhozták beteg állataikat. Fogadtam még egy orvost. Most is itt laknak ketten a kastélyban. A vacsoránál azért nem látta egyiket sem, mert az egyik elutazott távolabb fekvő pusztámra, a másik pedig gyengélkedik s azért szobájában maradt.

Van ezenkívül birtokomon egy asyllum elvénhedt állatok számára.

Mindig a legnagyobb igaztalanságnak tartottam, hogy az állatot, mely életében folytonosan szolgált bennünket, ha megvévénül, hasznavehetetlenné válik, rosszul tartjuk, vagy minden szánalom nélkül leüssük.

Ebben az én asyllumomban összegyűjtöm a teljesen elvénhedt, elgyengült állatokat birtokomról és a faluból is. És azt a kevés időt, a meddig még élnek, megérdemelt nyugalomban töltik. Ezek az én intézeteim; majd holnap meg fogjuk nézni; annyit különben mondhatok, hogy ha nem is rendkívüli módon, de legalább czélszerűen vannak berendezve.

Látja, fiatal barátom, így élek én szépen, csendesesen. Mindenki hivatásának él; ez az én hivatásom, melyet halálom napjáig hiven fogok teljesíteni. Ezért fáradtam egész életemben és fáradozásomnak gyümölcsét láttam; non me poenitet vixisse!

És nem unalmas az életem. Hivatásom szórakozás is egyszersmind, meg aztán olvasok, búvárkodok s főképen a természet szemlélésében és vizsgálásában lelem gyönyörűségemet.

A nagy dobot verni nem tudom, reklámot nem csinállok, ezért nem is igen ismernek, s a kik ismernek, már t. i. hiszik hogy ismernek, azok excentrikus vén bolondnak tartanak. S én erre mosolygok egyet és mit sem törődöm a „közvéleménnyel“.

Munkálkodásomért, fáradozásaimért nem hálásak az emberek, de az állatok hálásabbak és az ő hálájuknak, természetes ragaszkodásuknak százszorta jobban örülök, mint ha az emberek fényes díkeziókban dicsérnének agyba-főbe.

Feláldoztam az életemet egy eszmének, küzdöttem ezért az eszméért és munkálkodtam érte. A hasznosan eltöltött élet önérzete elég jutalom, más jutalomra nem vágyódtam és nem vágyódom soha . . .

Elhallgatott. A verandán hűs szellő lebbent át, megrezegtetve a folyondár leveleit.

A csodálatos ember szavai valóban meghatottak.

Felálltam s keze után nyultam.

— Megértettem önt s most tisztelem és csodáalom. Ön nemes ember a szó legtökéletesebb értelmében!

Hangom remegésén észrevehette, hogy ezek nem az udvariasság szavai. Férfiasan megszorította kezemet.

— Köszönöm . . .

Mást nem mondott, az ő hangja is remegett egy kissé.

Ismét erős szélroham suhant át a parkon, a báró felállott.

— Már hűvösödik, ideje, hogy lenyugodjunk, ifju barátom. Jó éjt.

A II. ker. kir. kath. **egyetemi főgymnasium** részéről beküldetett:

A Csillag

Irta: *Író Károly* VIII. o. t.

Elsárgult papirlapok, fakó betűkkel kerültek a mult nyáron kezembe. Valakinek naplója volt. A kéz, mely a betűket vetette, valószínűleg pihenni tért már, mig én élvezettel olvastam a beirt lapokat.

„ . . . . A mult nyáron (1860.) Turján időzván, meglátogattam Gimessy barátomat, kit a környéken csak Sándor bácsinak neveztek.

A ház, melyben lakott, csekély távolságra a falutól, egy kis patak mellett állott. Az egyszerű kis lak, magas fák közé építve hátul kis kerttel, közelében a csörgedező patakkaal festői látványt nyujtott, s bennem azt a hiedelmet keltette, hogy a háznak boldog lakói lehetnek.

E kedves helyre menve, barátom azzal a jóleső szivességgel fogadott, mely kiválólag fajunk sajátja, s mit megnövelt, hogy ez alkalommal egymást rég nem látott barátok találkoztak. Elbeszélgettünk a multakról, majd áttértünk a jelenre, végül pedig barátom elkezdte megmutogatni a tanyáját, — kis birodalmát, — mint ő nevezte.